

Manuela Mendonça

De relatie tussen leraar en leerling is (bijna) werelderfgoed

Op de UNESCO Werelderfgoedlijsten staan culturele en natuurlijke schatten van universele waarde. Je kent er ongetwijfeld heel wat. In 2018 ontsproot in onderwijsvakbond SPN in Portugal het idee om de relatie tussen leraar en leerling te laten erkennen als werelderfgoed. Prachtig toch! En wat zou dit niet kunnen betekenen om de waarde van het onderwijsberoep te versterken! Manuela Mendonça van SPN/FENPROF en lid van de Raad van bestuur van Education International was erbij toen het initiatief kiemde.

UNESCO, de Onderwijs, Wetenschappen en Cultuurorganisatie van de Verenigde Naties heeft altijd bijzondere aandacht besteed aan leraren. Ze nam al verschillende belangrijke initiatieven zoals de ILO/UNESCO Aanbeveling over de status van leraren van 5 oktober 1966. Deze stelt internationale normen vast voor de rechten, verantwoordelijkheden, opleiding en werkomstandigheden van leraren. Het vormt de basis voor onze jaarlijkse Wereldlerarendag. Of denk aan De Incheonverklaring en het Actiekader voor de uitvoering van Duurzame Ontwikkelingsdoelstelling 4 (SDG 4) uit 2015. Ze zijn aangenomen tijdens het Wereldonderwijs-

forum in Incheon (ZuidKorea) en vormen de internationale norm voor wat goed onderwijsbeleid inhoudt. Landen gebruiken ze als referentie voor hervormingen.

Op 28 en 29 augustus 2025 was er de UNESCO World Summit on Teachers in Santiago in Chili. Op die top hebben ministers, onderwijsvakbonden en onderwijsleiders de Santiagoconsensus aangenomen. Dit document vormt een uitgebreid beleidskader dat regeringen oproept om de wereldwijde lerarentekorten - geschat op 50 miljoen - aan te pakken via concrete maatregelen.

'In een context van wereldwijde lerarentekorten is het essentieel maatregelen te nemen die de waardigheid en waarde van het beroep versterken.'

Manuela Mendonça

TEKST
Caroline Vanpoucke

FOTO'S
Education International

>>

» “Deze top was een belangrijk moment om onze oproep voor de erkenning van de leraar-leerlingrelatie als erfgoed van de mensheid te versterken”, zegt Manuela Mendonça. “We deden een krachtige interventie. Education International verspreidde een brochure met onze argumenten onder de delegaties van de verschillende landen.”

Wat is zo eigen en bijzonder aan de relatie tussen leraar en leerling?

De leraar-leerlingrelatie heeft altijd centraal gestaan in de geschiedenis van de mensheid, door de millennia heen en in alle regio's van de wereld. Het belang van deze relatie wordt benadrukt in diverse oosterse en westerse filosofieën, in de culturen van Afrikaanse en Inheemse volkeren, en in Aziatische, Amerikaanse en Europese tradities.

Lesgeven is een van de meest betekenisvolle vormen van menselijke activiteit. Het is gebaseerd op een sterke relationele dynamiek, geleid door leraren als gekwalificeerde professionals.

Leraren spelen een cruciale rol bij het realiseren van het universele recht op onderwijs, als de professionals die elke leerling begeleiden en opvolgen in hun leertraject.

Onderwijs is een fundamenteel mensenrecht dat toegang biedt tot alle andere rechten. Het

is ook een bevoorrechte ruimte voor de bevordering van mensenrechten.

Hoe werd de oproep onthaald op de Wereldtop in Chili?

Dankzij intensieve onderhandelingen met de opstellers van het slotdocument van de top, de Santiago Consensus, slaagden we erin deze clause op te nemen: “We roepen UNESCO en de lidstaten ook op om de relatie tussen leraar en leerling te erkennen als gemeenschappelijk erfgoed van de mensheid.” Er is nog veel werk om deze aanbeveling werkelijkheid te laten worden, maar deze top betekende een beslissende stap in die richting. We vieren deze prestatie.

Wat is de volgende stap?

Er zijn verschillende mogelijke manieren om dit voorstel binnen UNESCO uit te voeren, hetzij via de bestaande conventies, hetzij door middel van een verklaring die wordt aangenomen door de Algemene Conferentie, het hoogste besluitvormingsorgaan van UNESCO. De Algemene Conferentie komt om de twee jaar bijeen en alle lidstaten hebben stemrecht. Ik vermoed dat het meest waarschijnlijke scenario is dat het voorstel wordt goedgekeurd tijdens de volgende Algemene Conferentie in 2027. Maar daarvoor moet het verschillende stappen doorlopen, waaronder een technische beoordeling en bespreking in de Uitvoerende Raad van UNESCO. 2026 wordt een cruciaal jaar om vooruitgang te boeken. Education International zal nauw contact houden met UNESCO om samen te werken aan het proces en mogelijke uitdagingen aan te pakken. Uiteindelijk zal de goedkeuring afhangen van de steun van de lidstaten.

Wat kan de erkenning betekenen voor juffen en meesters in België, Portugal, overal ter wereld?

De huidige situatie van het lerarenberoep maakt deze erkenning ongelooflijk relevant. In een context van wereldwijde lerarentekorten, die het recht op onderwijs van miljoenen leerlingen bedreigen, is het essentieel maatregelen te nemen die de waardigheid en waarde van het beroep versterken. Een van die maatregelen zou de erkenning kunnen zijn. De leraar-leerling relatie is niet alleen bepalend voor het

leren van leerlingen, maar ook voor hun levensverhalen, in alle tijden en op alle plaatsen.

De erkenning tot werelderfgoed zal leraren en hun organisaties helpen om druk uit te oefenen op regeringen om het beroep in al zijn dimensies te versterken, zoals maatschappelijke waardering, arbeidsvoorwaarden, professionele stabiliteit ... Het prestige en de aantrekkelijkheid van het beroep zullen hierdoor toenemen. Daarnaast krijgt in een steeds digitalere wereld de fysieke aanwezigheid van degenen die onderwijzen en opvoeden een nog grotere betekenis. De COVID-19-pandemie heeft aangetoond dat technologie een belangrijk hulpmiddel kan zijn in dienst van pedagogiek, maar leraren nooit kan vervangen. In een tijd van snelle groei van kunstmatige intelligentie, waarin AI soms wordt gezien als een gemakkelijke oplossing voor lerarentekorten, is het essentieel de onvervangbare waarde van menselijke relaties in het leerproces te bevestigen. Technologie mag deze menselijke kern van onderwijs niet ondermijnen.

De relatie tussen leraar en leerling moet beschermd en goed ondersteund worden. Geen enkele technologie kan die menselijke band vervangen. Die band verdedigen is het verdedigen van een democratische openbare school. Dat betekent tijd voor lesgeven en professionele autonomie, zodat technologie het leren ondersteunt, en niet omgekeerd.

Hoe kijk jij naar jouw rol en engagement in dit hele proces?

Het initiatief kwam van Isabel Baptista, universitair docent en vakbondslid. Zij was directeur van het tijdschrift van SPN (Sindicato dos Professores do Norte), A Página da Educação, een gevestigde naam binnen de pedagogische pers. Zij lanceerde het voorstel in 2018 in een hoofdartikel met als titel ‘Leraar-Leerling: een unieke alchemie, een levenslange indruk, een immateriële schat’. Daarin stelde Isabel dat “de handeling van onderwijzen, inspireren, begeleiden en ondersteunen van de leerwegen van anderen een van de meest sublieme en relevante vormen van menselijke activiteit vormt, gebaseerd op een interpersoonlijke ontmoeting met absoluut unieke kenmerken.” Zij gaf aan dat het tijd is om de relatie tussen leraar

en leerling te verheffen tot de status van Immaterieel Erfgoed van de Mensheid.

Het thema kwam steeds terug in het tijdschrift waardoor het debat werd gestimuleerd. Het proces kon starten. In 2018 was ik voorzitter van de vakbond SPN, lid van het Nationaal Secretariaat van FENPROF en lid van het Uitvoerend Bestuur van Education International. Het was makkelijk voor mij om het idee te delen met FENPROF en voor te leggen aan Education International. Education International vertegenwoordigt meer dan 33 miljoen onderwijsprofessionals wereldwijd en werkt nauw samen met UNESCO. Het was de meest geschikte organisatie om dit voorstel kracht bij te zetten.

Ik kon vlot bruggen slaan tussen de organisaties en bijdragen aan de vooruitgang van het voorstel. Toch was ik slechts een verbindend element en één van de leden van de taskforce die we hiervoor oprichtten. Ieders bijdrage was belangrijk, maar doorslaggevend was wat Education International vertegenwoordigt: de collectieve kracht van meer dan 33 miljoen onderwijsprofessionals wereldwijd.

Hoe kunnen wij ons als COV engageren?

Alle leden van Education International worden uitgenodigd om zich in te zetten voor de Santiago Consensus en samen te werken om de aanbevelingen werkelijkheid te maken. De brochure ‘For the recognition of the teacher-student relationship as common heritage of humanity’ is beschikbaar in zes talen. Gebruik ze om bewustzijn te creëren over het belang van UNESCO's erkenning van de leraar-leerlingrelatie als werlderfgoed en om druk uit te oefenen op je minister van onderwijs. Zo kunnen regeringen hun vertegenwoordigers bij UNESCO instrueren het voorstel actief te steunen. Daarnaast kan je als vakbond een proces van reflectie en debat op gang brengen over deze aanbeveling. Dit kan een kans zijn om de eigenheid en waardigheid van het lerarenberoep te bevestigen en te verdedigen binnen het kader van het universele recht op onderwijs. Gebruik je tijdschrift als platform voor reflecties en getuigenissen. Zo draag je bij aan de verspreiding van het project en aan de verdieping van het debat.

Zes prioriteiten voor de transformatie van het lerarenberoep

De Santiago Consensus legt zes kerngebieden vast die essentieel zijn voor de toekomst van het onderwijs.

- Sterke nationale beleidskaders voor de volledige loopbaan van leraren.
- Professionele ontwikkeling doorheen de hele loopbaan.
- Echte sociale dialoog waarbij lerarenvakbonden erkend worden als volwaardige partners in onderwijsbeleid.
- Duurzame financiering.
- Toekomstgericht onderwijs dat leraren voorbereidt op digitale en Altechnologieën, zonder dat de menselijke relatie in het onderwijs verloren gaat.
- Inclusie en gelijkheid.

De Santiago consensus benadrukt dat structurele onderfinanciering een kernprobleem is. Ze roept op tot: versterking van nationale financiering, internationale solidariteitsfondsen, ondersteuning van leraren in crisis-situaties, erkenning van kwalificaties van vluchtelingenleraren. Onderwijstechnologieën moeten de mensheid dienen en mogen de essentiële rol van socialisatie en menselijke interactie in het onderwijs niet ondermijnen.

'De relatie tussen leraar en leerling moet beschermd en goed ondersteund worden.

Geen enkele technologie kan die menselijke band vervangen.'

Manuela Mendonça

